

İZMİT (KOCAELİ) HALKEVİ TEMSİL ŞUBESİNİN ÇALIŞMALARI (1932-1951)

Kenan OLGUN*

ÖZET

24 Haziran 1932 tarihinde açılan İzmit Halkevi, Müze ve Sergi Şubesi hariç olmak üzere göreve başlamıştır. Açılışında pek çok konuda sıkıntı çeken İzmit Halkevi zaman içinde bu sorunlarını kısmen çözmüştür. İzmit Halkevi'nin kuruluşundan beri var olan Temsil Şubesi, tiyatrolarını sahneleyecek bir salondan yoksun olarak açılmıştır. Oyunlarını sahneleyecek salon sıkıntısını Necatibey Okulu salonunu kullanmakla aşan Temsil Şubesi, yeni binasının yapıldığı 1942 yılına kadar oldukça başarılı çalışmalar yapmıştır. 1942 sonrası savaş yıllarının ve çok partili hayatın etkisiyle eski başarısından uzaklaşmıştır.

İzmit Halkevi Temsil Şubesi ülkede temsil şubelerinin kurulma amacına uygun olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Yörede tiyatroyu sevdirmek, yeni yetenekler kazandırmak, “inkılâp ve sosyal ilerleme hamlelerini geliştirmek” amacıyla ilk önce “Akın” oyununu sergilemiş, son olarak “Cehennem” oyunuyla tiyatro gösterimine son vermiştir. 1932 yılından İzmit Halkevi'nin kapatıldığı 1951 yılına kadar çok çeşitli tiyatro oyunlarını sahnelemiş, Batılı oyunlara da yer vermiştir. İzmit ve civarında tiyatronun sevilmesinde tiyatro repertuarına yeni oyunların eklenmesinde Temsil Şubesi etkili olmuştur.

Anahtar Kelimeler: İzmit, İzmit Halkevi, Temsil Şubesi, Halkevleri, Tiyatro Oyunları.

İZMİT (KOCAELİ) PEOPLE HOUSE STUDIES OF THEATRE BRANCH (1932-1951)

ABSTRACT

Theatre Branch opened on June 24, 1932 Izmit, started his career with the exception of the Museum and Exhibition Department. Theatre Branch at the opening of Izmit on many issues over time,

* Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

suffering partly solved these problems. Existing since the foundation of Izmit People House Theatre Branch, opened in theaters will stage devoid of a living room. Hall will stage games in excess of distress using the representation Necatibey Hall School Division, the new building on the highly successful and worked until 1942. War years after 1942 and the effect of multi-party life, moved away from the old success.

Izmit Branch of People's Representative in the country continued to work for the purpose of establishing branches represented. Love of the theater in the region, bring new capabilities, "the moves of revolution and social progress in developing" first order "Akın" game exhibited, most recently "Cehennem" came to a play of theatrical representation. Closed from 1932 until 1951 Izmit a wide variety of theater games, has given place in the Western plays. Izmit and around like the theater, the theater's repertoire represent a new branch has been effective in adding plays.

Key Words: Izmit, Izmit People House, Theatre Branch, People Houses, Theatre Plays.

Giriş

Halkevleri, ilk defa 19 Şubat 1932 tarihinde Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eminönü (İstanbul), Eskişehir, İzmir, Konya, Malatya ve Samsun olmak üzere on dört yerde birden açılmıştır. Halkevlerinin kuruluş amaçlarından en başta geleni; Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) "yurt içinde inkılâp ve sosyal ilerleme hamlelerini ve hareketlerini daimi surette ayakta tutmak ve geliştirmek"tir¹. Halkevleri yetişkinlere yönelik bir eğitim yapmaktadır. Halkevlerine 18 yaşından büyükler üye olabilmekle birlikte Halkevlerinin çalışmaları üye olsun olmasın herke-

¹ **CHP Halkevleri ve Halkodaları**, 1932-1942, Ankara, 1942, s.2.

se açıktır. Çalışmalardan 18 yaşın altındaki gençler de belli şartlarda yararlanabilmektedir.

Yetişkin eğitimi düşüncesinin gelişmiş bir uygulaması olarak ortaya çıkan Halkevlerinden önce, bu alanda Millet Mektepleri ve Türk Ocakları da hizmet etmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında gerek Mustafa Kemal Atatürk'ün ve gerekse de diğer devlet adamlarının zihinlerinde yetişkinlerin eğitimi konusu yer almış ve gelişmiştir. Atatürk'ün bu konuda ilk düşüncesi, 1 Mart 1923 tarihinde TBMM'nin dördüncü toplantı yılının açılışında yaptığı konuşmasında görülmektedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün, "Bu merkezlerde ilmî müsamereler ve konferanslar tertip etmek ve halkın okuyup yazmayan kısmını en kolay vesaitle okutarak onlara birinci derecede lazım olan malumatı verecek gece dersleri açmak, matbuatı mahalliyede bilhassa terbiyei umumiye ve halk bilgilerine ait neşriyatla meşgul olmak heyeti mualliminin muntazaman ifa edeceği vezâiften olacaktır. Mekteplerin tatilinde yirmi beş, otuz merkezde bütün köy imamlarını cem ederek kendilerine üç aylık bir tatbikat dersi vermeği Maarif Vekaleti bu seneki teşebbüsâtı meyanına ithal eylemiştir" sözleriyle ifade edilen halk dersaneleri bu fikrin ilk ürünüdür².

A- Halkevlerinin Kuruluşu ve İzmit Halkevi

1- Halkevlerinin Kuruluşu

Halkevlerinin kuruluşundaki ilk aşamayı Millet Mektepleri ve Türk Ocakları oluşturmaktadır. Harf inkılâbından hemen sonra 1928 yılında kurulan Millet Mektepleri, Türk eğitim tarihinde okuma yazma öğretim ve vatandaşlık bilgileri kazandıran en kapsamlı yaygın eğitim kurumlarından biridir. 1928-1935 yıllarında aralıksız çalışan mekteplerde, 60373 dersanede 51816 öğretmen tarafından 2486845 kişiye okuma yazma ve ilk bilgiler verilmiştir. Bu mektepler saye-

² Tarhan Erdem-Selçuk Erez, **Kuruluşlarının Yıldönümü Halkevleri (1932-1951-1963)**, İstanbul, Şevket Ünsal Matbaası, 1963, s.5'ten atfen **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.I, İstanbul, Maarif Matbaası, 1945, s.288.

sinde 1927 yılında %10,6 olan okuryazar oranı 1935 yılında %19,2'ye çıkmıştır³.

25 Mart 1912 tarihinde kurulan Türk Ocağı, aynı yılın sonbaharında bir sarsıntı geçirmiş, Hamdullah Suphi'nin (Tanrıöver) başkanlığa getirilmesiyle bu sarsıntı giderilmiş, maddi sorun aşıldığı gibi, bu dönemde Türkçülük fikri gençler ve aydınlar arasında yayılmıştır⁴. Kuruluş amacında Türkçülük fikri yatan Türk Ocaklarının nizamnamesinin 2. maddesi, “Cemiyetin maksadı akvam-ı İslamiyenin temel direği olan Türklerin milli terbiye ve ilmî, içtimaî, iktisadî seviyelerinin terakki ve itilasıyla Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmaktır” şeklindedir⁵.

Türk Ocakları, Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni reformların topluma benimsetilmesinin en önemli organlarından biridir⁶. Türk Ocaklarının 1927 yılında toplanan 4. Kurultayında Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) ile birlikte hareket edeceği kararı alınmış⁷, bu tarihten itibaren devlet desteği ve denetimi artarak devam etmiştir. 1928 yılında yapılan Harf İnkılâbının yayılmasında önemli görevler yüklenen Türk Ocaklarının Ankara'daki Genel Merkez binası TBMM'nin açılışının onuncu yıldönümünde 23 Nisan 1930 tarihinde Meclis Başkanı Kazım Özalp, bakanların ve milletvekillerinin katıldığı bir törenle açılmıştır. Bu tören sonrası toplanan Türk Ocaklarının 6. Kurultayı Türk Ocakları Yasası'nı kabul etmiş, bu yasanın 3. maddesinde yer alan hükümle ocağın, devlet siyasetinde CHP ile beraber olduğu açıkça ifade edilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün, “Türk Ocaklarının aynı esasları siyasi ve tatbiki sahada tahakkuk ettiren Fırkamla bütün manası ile yek

³ Tarhan Erdem, “Kuruluşunun 25inci Yılı Halkevleri, Dünyaya Örnek Bir Kültür Kuruluşunun Hayatı”, **Vazife**, Yıl 2, Sayı 15, Mart 1957, s.242.

⁴ Füsün Üstel, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, İstanbul, İletişim Yay., 1997, s.61.

⁵ İbrahim Karaer, **Türk Ocakları (1912-1931)**, Ankara, Türk Yurdu Yay., 1992, s.30.

⁶ Esat Öz, **Türkiye'de Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım (1923-1945)**, Ankara, Gündoğan Yay., 1992, s.108.

⁷ Karaer, **a.g.e.**, s.30.

vücut olarak çalışmalarını münasip gördüm”⁸ şeklinde basında yer alan yazıların da etkisiyle Türk Ocakları, kongre tarihini CHP kongresi öncesine çekmiştir. Ocak, CHP’nin Mayıs ayında yapacağı kongreden önce 10 Nisan 1931 tarihinde Ankara’da olağanüstü bir kongreyle bütün hak ve borçlarıyla birlikte CHP’ye katılma kararı almıştır. 10-18 Mayıs 1931 tarihleri arasında toplanan CHP 3. Büyük Kongresi, Türk Ocakları kongresinde alınan kararı aynen kabul etmiş, böylece 257 şubesi bulunan Türk Ocakları bütün mal ve borçlarıyla birlikte CHP’ye katılmıştır⁹.

Halkevleri, bu karardan yaklaşık on ay sonra, “19 yıl milli kültür sahasında çalışmış olan ocakların tecrübeleri”nden de yararlanılarak¹⁰ 19 Şubat 1932 tarihinde kurulmuştur. Halkevleri, Cumhuriyetin, Cumhuriyet ideolojisinin ve özellikle 1930’lu yıllardaki ekonomik ve toplumsal koşulların bir ürünüdür¹¹. 1929 Dünya ekonomik bunalımı Türkiye’de de etkili olmuş, 1930’daki Serbest Fırka deneyimi halkın huzursuzluğunu açığa çıkarmış, Atatürk çıktığı geniş kapsamlı yurt gezisinde durumu yerinde değerlendirmeye çalışmıştır. Yeni bir ekonomik politikanın belirlenmesinde, devletçiliğin yaşama geçirilmesinde bu bunalım ve deneyim belirleyici olmuştur denilebilir¹².

Halkevlerinin kuruluşunda belirleyici olan etkenlerden biri de CHP’nin kimlik arayışıyla yakından ilgilidir. CHP’nin 3. Büyük Kongresinde bu siyasal yapının ana nitelikleri, dayandığı temel ilkeler belirlenir ve altı ilke tüzüğe alınırken, bunlar arasında halkçılığın rolü üzerinde önemle durulmuştur¹³. Bu kongrede öncelikle parti

⁸ **Cumhuriyet**, 25 Mart 1931,s.1

⁹ Erdem-Erez, **a.g.e.**, s.8.

¹⁰ Milli Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip’in 19 Şubat 1932 tarihinde Ankara Halkevi’nde yaptığı konuşma, **Söylevler 1932-1941**, Ankara, Recep Ulusoğlu Basımevi, 1942, s.85.

¹¹ Anıl Çeçen, **Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Ankara, Gündoğan Yay., 1990, s.106.

¹² Zeki Arıkan, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, **Atatürk Yolu Dergisi**, Yıl 12, C.6, Sayı 23, Mayıs 1999, s.262.

¹³ Arıkan, **a.g.m.**, s.267.

programında halkçılık ilkesi amaçları vurgulanmış, daha sonra da bunu halka ulaştıracak, halkevleri gibi kurumlar uygulamaya konulmuştur¹⁴.

Türk Milletini medeniyet saflarında layık olduğu yere çıkarmak için var gücüyle çalışıldığı halde, bu yeterli değildir. Çağdaş uygarlık seviyesine bir an önce ulaşmak için milli kültür teşkilatlarına ihtiyaç vardır. Bu kültür teşkilatları Avrupa’da okuma oranı yüzde yüz ya da yüzde doksan beş olan ülkelerde dahi vardır¹⁵. Böylece, “Türk’ün medeniyet sahasında doğal yetenek ve bilgisiyle uygun şerefli yerini tekrar almasını sağlayacak, Menemen olayı gibi olayların bir daha yaşanmaması için, Cumhuriyet ve inkılâp esaslarını bütün ruhlara ve fikirlere hakim kılacak” halkevlerinin kurulmasına karar verilmiştir¹⁶.

Halkevlerinin kuruluş amaçlarından en başta geleni milli kültürün gelişimi ve inkılâbın kökleştirilmesidir¹⁷. İsmet İnönü’nün de belirttiği gibi halkevleri, “Yeni Türkiye hayatının başlı başına bir unsuru, başlı başına bir remzidir. Halkevleri Türk vatanında, Türk Cumhuriyetinde, ahlak, ilim ve anlayış mefhumlarının tatbik edildiği, izah olunduğu, genişletildiği ve kökleştirilip yerleştirildiği” yerlerdir¹⁸. Halkevlerinin kurulma amaçlarından biri de Türk milletinin sosyal, kültürel ve ahlaki sahalarda bir birlik oluşturmasıdır¹⁹. Ayrıca en mühim ve esaslı amaçlarından biri ise halk terbiyesidir²⁰. Halkevleri vatandaşların “külfetsiz” toplanacağı yer olduğu gibi, aynı zamanda ülke ve millet işlerini düşündükleri gibi zahmetsizce konuşabilecekleri bir yerdir. Bunun yanı sıra halkevleri, “CHF’nin kendi

¹⁴ Cezmi Eraslan, **Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık ve Atatürk**, İstanbul, Kum Saati Yay., 2003, s.144.

¹⁵ **CHF Halkevleri Talimatnamesi**, Ankara, Hakimiyeti Milliye, 1932, s.3-4.

¹⁶ **CHF Halkevleri Talimatnamesi**, 1932, s.4-5.

¹⁷ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, 030.10/117.817.4.

¹⁸ İsmet İnönü’nün 22 Şubat 1934 tarihinde Ankara Halkevi’nde Halkevlerinin 2. Yılı dönümünde yaptığı konuşma, **Ülkü**, Sayı 13, C.III, Mart 1934, s.1-4.

¹⁹ Necip Ali Küçüka’nın 24 Şubat 1933’de Ankara Halkevi’nde Halkevlerinin 1. Yıldönümü konuşması, **Ülkü**, C.I, Sayı 2, Mart 1933, s.104-114.

²⁰ **Ülkü**, C.III, Sayı 13, Mart 1934, s.5-15.

prensipleri ve bu prensiplerin memlekette nasıl tatbik edildiğini her gün halkımıza söylemek için de başlı başına bir merkez”dir²¹.

Halkevini kuranlara göre bu teşkilatın başarılı olması kesindir. Zira kuruluşunda Atatürk’ün, CHP’nin ve İnönü’nün büyük katkısı vardır. Halkevi talimatnamesi bir salonda düşünülüp zorla tatbik edilmiş, milli bir ihtiyacın karşılanması şeklinde yapılmıştır²². Halkevlerinden uzak kalmak, İstiklal savaşında bulunmamak gibidir²³.

Halkevleri, halkın ve gençliğin kültürel ve bedenî gelişmesi amacıyla²⁴ kuruldukları için bina vergisinden muaf tutulmuşlardır²⁵. Halkevleri bütün milletin malı sayılmış, halkevlerinin başarılı olması, başta bütün devlet memurlarının ve aydınlarının çalışmasına bağlanmıştır. Halkevlerinin başarısızlığında da sorumluluk bu gruba ait olacaktır²⁶. Halkevlerinin başarılı olması için CHP Genel Sekreterliği öğretmen ve öğrencilerin ilgi ve alakalarının sağlanması ve öğretmenlerin buralarda görev alması için hükümetten yardım istemiştir²⁷, hükümet 19 Temmuz 1932 tarihinde bu doğrultuda bir karar almıştır²⁸. Hükümetin bu kararı öğrenci ve öğretmenler üzerinde etkili olmuş, halkevleri her tarafta gençliğin ve çevrenin aydın ve rejime yardımcı unsurlarını bünyesinde toplamaya başlamıştır²⁹.

Halkevleri her vatandaşın yetenek ve arzularına göre tercih edebileceği bir çalışma alanı bulabilmesi amacıyla dokuz şubeye ayrılmıştır. Bunlar: 1-Dil, Edebiyat, Tarih, 2-Güzel Sanatlar, 3-Temsil, 4-

²¹ İsmet İnönü’nün 24 Şubat 1933 tarihinde Ankara Halkevi’nde Halkevlerinin 1. Yılı dönümünde yaptığı konuşma, **Ülkü**, Sayı 2, C.I, Mart 1933, s.99-103.

²² Behçet Kemal Çağlar, **Halkevleri 1932-1935, 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, Ankara, Ulus Basımevi, 1936, s.4.

²³ **Halkevleri ve Ödevlerimiz**, Ordu İlbaylığı, 1938, s.25.

²⁴ **CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım Ağustos 1931’den 1 Kanun 1932 Nihayetine Kadar, (CHF Katibiumumiliğinin...)** C.I, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1933, s.20.

²⁵ **BCA**, 030.10/4.19.5

²⁶ **Söylevler 1932-1941**, 1942, s.19.

²⁷ **CHF Katibiumumiliğinin...** C.I, s.24.

²⁸ **BCA**, 030.18.1.2/30.55.15.

²⁹ **BCA**, 030.10/117.817.2.

Spor, 5-İçtimai Yardım, 6-Halk Dersaneleri ve Kurslar, 7-Kütüphane ve Neşriyat, 8-Köycüler, 9-Müze ve Sergi şubeleridir³⁰.

2- İzmit Halkevi

İzmit Halkevi, Müze ve Sergi Şubesi hariç olmak üzere diğer sekiz şubesi ile birlikte 24 Haziran 1932 tarihinde açılmıştır. İzmit Halkevi kendisine ait bir binası olmadığı için başlangıçta CHP binasına yerleşmiştir. Ancak bu binada sadece ismen vardır. CHP binasında Halkevine ait bir levha bulunmadığı gibi kendine ayrılmış yer dahi yoktur³¹. CHP binasının yetersizliği nedeniyle Temsil Şubesi çalışmalarını kendisine geçici olarak tahsis edilen Necatibey Okulu'nda sürdürmüştür.

İzmit Halkevi az bir parayla çalışmak zorunda kalmış³², bina durumu bakımından da elverişsiz bir konumda olmasına rağmen ilk yıl üye sayısı 42'si kadın olmak üzere 434'e ulaşmıştır³³. Temsil Şubesinin üye sayısı ise 5'i kadın toplam 35 kişidir. CHP tarafından Halkevleri yer yer genel teftişe tabi tutulmuştur. 1933 yılında yapılan ilk teftişte İzmit Halkevi için en önemli eleştiri binasının olmamasıdır. Ayrıca CHP binasındaki varlığının sadece "lafzi" olduğu, bina içinde ve dışında halkevine dair hiç bir belirtinin olmadığı ifade edilmiştir. İzmit'te acil olarak bir halkevi binasının yapılmasının gerekli olduğu belirtilmiştir³⁴. Bütün bu eleştirilere rağmen İzmit Halkevi bir kütüphane oluşturmuş, buradaki kitap sayısı 1496 cilde ulaşmıştır³⁵.

İzmit'te bir halkevi binası yapılması fikri ciddi anlamda ilk defa 11 Şubat 1935 tarihinde toplanan CHP İl Kongresinde ele alınmış³⁶, Nisan ayında toplanan İl Genel Meclisinde de bina yapımı bütçe komisyonuna havale edilmiştir³⁷. İzmit sahilinde yapılacak Halkevi bi-

³⁰ CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.6.

³¹ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 189.

³² BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 199.

³³ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 183.

³⁴ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 188.

³⁵ BCA, 490.01/905.535.1.

³⁶ Türk Yolu, 11 Şubat 1935.

³⁷ Türk Yolu, 8 Nisan 1935.

nasının temeli 10 Ağustos 1938 tarihinde mülki erkanın katılımıyla atılmış, binanın 22 Şubat 1942 tarihinde resmi açılışı yapılmıştır. Halkevi binasının açılacağı günler öncesinden yerel basın aracılığıyla halka duyurulmuş, açılış programı ve yeni halkevi binasının özellikleri bildirilmiştir³⁸. Yeni yapılan halkevi binasının yanındaki arsa da CHP adına tescil edilmek suretiyle halkevinin arazisi büyütülmüştür³⁹.

Halkevi binaları iktidarın damgasını Cumhuriyet meydanları ile kent merkezine vuran yapılardır. Hükümet konağı ile Halkevi binaları yürütmenin gücünü temsil eder. Protokolde validen sonra Halkevi Başkanı geldiği gibi şehirde de vilayet konağından sonra en önemli yapı olarak Halkevi binası gelmektedir. Halkevi binalarından Cumhuriyeti temsil etmeleri beklenmiş, dolayısıyla halkevi binaları etrafında yeni bir yerleşim planı oluşturulmuştur.

24 Haziran 1932 tarihinde açılan İzmit Halkevi ilk teftiş raporunda binasının olmaması ile eleştirilirken ilerleyen yıllarda başarılı çalışmaları ile gündeme gelmektedir. 1944 yılı raporuna bakıldığında İzmit halkevi iyi çalışmalar yapmış, vilayet içinde yer alan diğer halkevleri çalışmaları da değerlendirilmiştir⁴⁰.

Halkevlerini kapatan kanun olarak bilinen 5830 sayılı kanun 11 Ağustos 1951 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 1951 Milletvekili ara seçimlerinin yapılacağı Eylül ayından yaklaşık bir ay önce çıkan, Halkevleri ile Halkodalarının bina ve eşyalarının eski sahiplerine ve devlete iadesini öngören kanun, bu malların iadesi için CHP’ye bir aylık bir süre vermiştir. Yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte Halkevi binaları boşaltılmaya başlanmıştır. İzmit Halkevi binası da CHP tarafından kanunun yürürlüğe girmesini takiben boşaltılmaya başlanmış, 19 Eylül 1951 tarihinde bi-

³⁸ İzmit’te yayınlanan Türk Yolu Gazetesi bu konuda teferruatlı bilgiler vermektedir. Bu konuda bkz., **Türk Yolu**, 10-26 Şubat 1942.

³⁹ **BCA**, 490.01/1749.1102.1.

⁴⁰ Rapora göre deprem dolayısıyla Adapazarı Halkevi binasının hastane olarak kullanıldığı, Hendek Halkevinin depremde hasar gördüğü ifade ile, Gebze, Kandıra, Hereke Halkevleri orta, Karamürsel Halkevi ise zayıf olarak değerlendirilmiştir. (**BCA**, 490.01/100.863.2).

naya Özel İdare ve Tapu işleri taşınmıştır⁴¹. Daha sonra halkevi binasına Defterdarlık taşınmıştır⁴².

B- İzmit Halkevi Temsil Şubesinin Çalışmaları

1- Halkevleri Temsil Şubelerinin Görevleri

1935 Öğreneğinde “Gösterit” adını alan 1940 Yönetmeliğinde yeniden ilk yönetmelikteki adını kullanan Temsil Şubesi, halkevleri şubelerinin en önemlilerinden biridir. Halkevlerinin en büyük amacı halk eğitimi olduğuna göre Temsil Şubesine bu amaca götüren en önemli şube gözüyle bakılmaktadır. Temsil Şubesinin 1940 Yönetmeliğine göre görevleri; halkevlerinde bir hayat ve hareket uyandırmak, yörenin tiyatro gereksinimini karşılamak, gençleri güzel ve serbest konuşmaya alıştırmak, gençlerin fikir, dil, sanat alanında eğitilmesine katkıda bulunmak, tiyatro oyuncusu olabileceklerin ortaya çıkarılmasını sağlamak, iyi konuşmacılar yetiştirmek, yurt ve toplum için yararlı telkinlerde bulunmaktır⁴³. Ayrıca, tiyatro sevgisini ve tiyatro zevkini kökleştirmeye çalışır, yetenekli gençleri bir araya toplayarak gösteriler hazırlar. Kukla ve Karagöz gibi halk sanatlarından, eğitici sinemadan da yararlanarak halka eğitici ve eğlendirici filmler göstermek de bu şubenin çalışmaları arasındadır. Tiyatro ve sinema çalışmalarında kesinlikle ticari amaç güdülmeyecek, filmler parasız olarak gösterilecektir. Ancak, filmlere küçük bir konser, tiyatro veya yerli türkü eklenerek gösteri şekli verildiği takdirde bunun da sosyal amaçlı olmak şartıyla para alınabileceği, fakat bu şekildeki paralı gösterilerin sayısının yılda 12’yi geçemeyeceği de hükme bağlanmıştır.

Bu şubeler başlangıçta pek çok yerde kadın üyelerin olmamasından dolayı faaliyete geçememişlerdir. Ancak, daha sonraki dönemlerde Milli Eğitim Bakanlığı’nın genelgesi üzerine kadın öğretmenlerin gösterdikleri ilgi sayesinde canlanmaya başlamıştır. Halkevleri ilk kuruldukları dönemde gösteriler için birçoğunun salonu olmadı-

⁴¹ **Türk Yolu**, 21 Eylül 1951.

⁴² **Türk Yolu**, 15 Haziran 1952.

⁴³ **Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, 1940, s.43.

ğından okul salonları ya da sinema salonlarını kullanmak zorunda kalmışlardır. Kocaeli Halkevi yaptığı gösterilerde Necatibey Okulu'nun salonunu kullanırken, Bilecik Halkevi Temsil Şubesi kadın üyesi olmadığından kadın rollerini Milli Eğitim Bakanlığı izin vermemesine rağmen ortaokulun kız öğrencilerine yaptırmıştır⁴⁴. Tiyatro oyunlarında kadın rollerinde kılık değiştirmek suretiyle erkeklerin rol alması üzerine halkevleri yönetmeliğine “piyeslerde kadın rolleri hiçbir bahane ile erkeklere verilemez” şeklinde bir hüküm eklenmiştir⁴⁵.

Halkevlerinde oynanan tiyatrolar, CHP Genel Sekreterliği'nce kabul edilip bastırılan veya tavsiye edilen tiyatrolardır. Özel bir komisyon tarafından incelendikten sonra halkevlerine gönderilen bu tiyatro eserleriyle halkevleri repertuarı oluşturulmaktadır. CHP Genel Sekreterliği halkevlerine gönderdiği genelgelerle hangi oyunların repertuara dahil olduğunu belirtmekte, halkevlerinde oynanacak oyunların Genel Sekreterliğin onayından geçmesi gerektiğini de hatırlatmaktadır⁴⁶. Halkevlerinde Temsil şubeleri repertuarına dahil olmamış oyunların oynanmamasına, halkın ilgisini çekmeyecek eserlerin sahnelenmemesine her zaman dikkat edilmiştir⁴⁷.

Halkevleri ve Halkodaları tiyatro çalışmalarının tümünde “Kemalizm” ve “altı ok” prensiplerine bağlı kalınmıştır. Yazdırılan ya da repertuara alınan oyunların büyük bir bölümünde bu ilkeler, doğrudan ya da dolaylı olarak eğitim ve öğretim amaçlı kullanılmıştır. Halkevleri tiyatro kolları yönetmeliğinde repertuarı ilgilendiren iki belirgin görüş yer almaktadır. Birincisi, köylünün, kasabalının, şehirlinin tiyatro gereksinimini karşılamak, ikincisi ise, ülke ve toplum için yararlı öğretilerde bulunmak. Halkevlerinde oynanan oyunların önem-

⁴⁴ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 202.

⁴⁵ Madde 46, Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940, s.14.

⁴⁶ CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım 1 İkincikanun 1934'ten Haziran 1934 Sonuna Kadar, (CHF Katibiumumiliğinin...C.IV), C.IV, 1934, s.30.

⁴⁷ 1937 Yıldönümünü Broşürü, Geçen Yıllarda Halkevleri Nasıl Çalıştı, Ankara 1937, s.11.

li bir bölümü milli bilinci, Türklük bilincini yaygınlaştırmak için yazılmış oyunlardır. Bu oyunlarda Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya girişlerine kadar olan bölümler, bu dönemlerdeki Türklerin yaşayışı, savaşları, uygarlıkları büyük bir coşkuyla anlatılmakta, Halkevlerinde oynanan oyunlarda Türk tarih tezi ve milli mücadele konularını ele alan oyunlar sergilenirken Osmanlı dönemi ya işlenmemekte ya da Türkiye Devleti'nin karşıtı olarak ele alınmaktadır⁴⁸. Buna göre Halkevlerinde oynanacak oyunların içeriği şöyle olmalıdır: 1- Yeni Türk toplumunun çağdaş yaşamını bütünlümeli, 2-Milli duyguları doyurmalı, 3- Devrim ilkeleri ışığında milli sorunları işlemeli, 4- Devrimin dünya görüşüne uygun halk yaşamı, değişimler, ilerlemeler konu edilmeli, 5-Her sınıfa seslenebilen, yetiştirici türden olmalı⁴⁹.

Halkevlerinde ilk zamanlar hep aynı konuları işleyen oyunların oynanması bir tesadüf olmayıp, halkı yeni rejime alıştırmak amacını gözeten bir uygulamadır. Halkın ruhuna sindirilmek istenen devrim fikri bu gösterilen oyunlar sayesinde uygulamaya konulmuştur. "Akın", "Çoban", "Özyurt", "Metem" ve "Atilla" gibi oyunlarla Türk Milletinin tarih içindeki büyük kahraman rolü yansıtılmıştır. "Mavi Yıldırım", "Beyaz Kahraman", "Beş Devir", "Ergenekon", "Kızıl Çağlayanlar" gibi oyunlarla da milli mücadelenin ruhlarda hala yanan ve ürpertisi dolaşan hatıralarını tazelemek ve Türk Milletinin kendi güveninin geleceğe hazırlama şevkini arttırmada büyük rol oynamıştır⁵⁰.

Halkevleri Temsil kolları tarafından en fazla "Akın", "Özyurt" ve "Metem" oyunları sahnelenmiştir. Bununla birlikte genelde halkın tiyatro gereksinimini karşılamak, tiyatronun eğitici ve eğlendirici özelliklerini estetik tatla bütünleştirmek için Shakespeare, Moliere, Sophokles, Müsahipzade Celal, Ahmet Vefik Paşa'nın Moliere adap-

⁴⁸ Çağlar, **a.g.e.**, s.55.

⁴⁹ Nurhan Karadağ, "Halkevleri Oyun Dağarcığı (1932-1951)", **Erdem**, C.5/13, Sayı 13, Ocak 1989, Ankara 1990, s.81.

⁵⁰ Çağlar, **a.g.e.**, s.21.

teleri gibi oyunlar da oynanmıştır⁵¹. 1938 yılında halkevleri tiyatro repertuarında 85 tiyatro eseri vardır⁵².

1945 yılında yayınlanan “CHP Halkevleri ve Temsil Kolları İçin Kılavuz” isimli broşür bu kolun çalışmaları için yönlendirici bir kaynak olmuştur. Bu kılavuzda Halkevleri Temsil şubelerinin başlıca amacı “tiyatro ve temsil zevkinin çevrelerinde yaymak” olarak gösterilmiştir. Sahnelenecek oyunun seçimi oyunun denk geldiği günün ruhuna aykırı olmamalıdır. Kılavuzda roller dağıtılırken en yetenekli olanlara verilmesi, provalarda rollerin ezberlenmiş olarak yapılması, erkeklerin kadın rolünde çıkmaması, oynanacak eserin dekoru ile kostümlerinin uygun olması gibi hususlara dikkat edilmesi istenmiştir⁵³.

2- İzmit Halkevi Temsil Şubesi

a- Salon sorunu

İzmit Halkevi Temsil Şubesi ilk yıllarda halkevinin salonu olmasından dolayı Necatibey Okulu’nun salonunu kullanmak zorunda kalmıştır. Temsil Şubesine ilk yıl 5’i bayan olmak üzere 35 üye kayıt edilmiştir. Bu şube 4’ü öğretmen bayanlardan oluşan bir temsil grubu teşkil etmiş, ilk yıl “Akın” oyununu iki defa sahnelemiştir⁵⁴. Ayrıca “Özyurt” oyununu da sahnelemek için çalışmalar yapmıştır⁵⁵.

Temsil Şubesi yersizlik yüzünden toplantılarını, hatta oyunlarını bile ertelemek zorunda kalmıştır. Necatibey Okulu’ndaki temsiller ve provalar için de bazen izin alınmasında zorluklar çıkarılmıştır. Buna rağmen İzmit basını Temsil Şubesinin çalışmalarını başarılı bulmuştur⁵⁶. Keza Halkevlerinin ilk teftişinde de İzmit Halkevi Temsil Şubesinin çalışmaları başarılı olarak değerlendirilmiştir⁵⁷.

⁵¹ Karadağ, a.g.m., s.120.

⁵² **CHP 1939’da Halkevleri**, Ankara 1939, s.15.

⁵³ **CHP Halkevleri Temsil Kolları İçin Kılavuz**, Ankara 1945.

⁵⁴ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 186.

⁵⁵ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 186. Ancak bu oyunun oynandığına dair bir belgeye rastlanmamıştır.

⁵⁶ **Türk Yolu**, 12 Kasım 1934.

⁵⁷ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 186.

Temsil Şubesinin gösterilerini sergileyeceği salonun olmaması 1935 yılında da büyük bir sorundur. Her türlü imkânsızlığa rağmen şube yine de gayretle çalışmış, bu yıl içindeki bütün ulusal bayram ve şenlik günlerinde gösteriler yapma başarısını göstermiştir⁵⁸. Kağıt fabrikasının kurulması ile birlikte Temsil Şubesinin üye sayısı artmıştır. Artan üye sayısına rağmen hala yer sorunu devam etmektedir. 1937 yılında da gösterilerini Necatibey Okulu'nda sürdüren Temsil Şubesi, bu yıl içinde pek çok konser, balo ve gösteriyi sahnelemiştir⁵⁹.

Sahne sorununun devam ettiği 1938 yılında Temsil Şubesine çok sayıda kadın üye katılmış, yıl boyunca azimle çalışarak yeni oyuncular yetiştirmiştir⁶⁰. 1942 yılında yeni Halkevi binasının yapılması ile bu yer sorununu çözen Temsil Şubesi, bu defada savaş nedeniyle Halkevlerinde yaşanan genel duraklamaya paralel olarak bir duraklama yaşamıştır. Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte yaşanan Halkevlerinin statüsü tartışmaları Temsil şubelerini de etkilemiş, salonları temsillerin dışında da kullanılmaya başlanmıştır. 1950 yılında genel yararlarla işletilmesi için temsil salonunun üç sene süreyle kiraya verilme kararı alınmıştır⁶¹.

b- Temsil Şubesinin gösterileri

Halkevlerinde oynanan oyunlar CHP Genel Sekreterliği'nce belirlenen oyunlardır. CHP Genel Sekreterliği bu konuda sık sık halkevlerine bu durumu hatırlatmaktadır. Zira CHP Genel Sekreterliği halkevlerine gönderdiği 28 Nisan 1934 tarihli yazıyla halkevlerinde oynanacak oyunların Genel Sekreterliğin onayından geçmesi gerektiğini bir kez daha hatırlatmıştır⁶². İzmit Halkevi Temsil Şubesi de, buna uygun olarak oyunlarını sahneye koymuştur. Temsil Şubesi açıldığı yıl, ilk olarak Türk Milletinin tarih içindeki büyük kahraman

⁵⁸ BCA, 490.01/988.827.1, Belge 239-240.

⁵⁹ BCA, 490.01/988.827.1, Belge 179 ve 141.

⁶⁰ BCA, 490.01/988.827.1.

⁶¹ BCA, 490.01/1218.47.1.

⁶² CHF Katibiumumiliğinin..., C.IV, s.30.

rolünü yansıtan “Akın” oyununu sahneye koymuştur. 1934 yılında yine aynı oyun ile gösterilerine başlayan Temsil Şubesi, yıl içinde ikişer defa olmak üzere “Akın”, “Canavar”, “Kahraman” oyunlarını oynamış, Aka Gündüz’ün “Beyaz Kahraman” oyununu ise bir defa sahnelenmiştir. Bu yıl içinde Adapazarı Halkevine giden Temsil Şubesi burada da “Canavar” oyununu oynamıştır⁶³. 20 Eylül 1934 tarihinde ise bu defa Adapazarı Halkevi’nde İzmit Halkevi Temsil Şubesi başkanı Yunus Nüzhet Unat’ın yazdığı “Hedef” isimli oyunu sahnelemiştir⁶⁴.

1935 yılında Temsil Şubesi bir önceki yıla göre daha fazla gösterilerde bulunmuştur. Bu yıl içinde en fazla Reşat Nuri Güntekin’e ait olan “İstiklal” oyunu sergilenmiştir. Dört defa sergilenen İstiklal oyununu yine dört defa ile “Zor Nikah” oyunu izlemiş, “Beş Devir” üç, “Sevr’den Lozan’a”, “Sönen Ümit” ve “Şer’iye Mahkemesi” birer defa oynanmıştır. 1935 yılında sergilenen oyunları 5.000 kişinin izlemiş olduğu bildirilmekle birlikte bu sayıların gerçeği ifade etmediği yapılan teftişlerden anlaşılmaktadır⁶⁵. Ayrıca okullarda “tutum ve yerli mallar” konularında altı gösteri düzenlenmiştir.

Halkevlerinde oynanacak oyunlar daha önce de ifade ettiğimiz gibi rastgele seçilen oyunlar değildir. CHP, bu oyunlar üzerinde titizlikle durmuş, hem oynanacak oyunları kendisi belirlediği gibi, hem de halkevlerinde oynanan oyunları sıkı takip etmiştir. Seçilen oyunlar yeni bir dönemin başlangıcını ifade ettiği gibi, aynı zamanda geçmişin problemlerinden de kurtuluşun Cumhuriyetle sağlandığının bir göstergesidir. Bunlardan Reşat Nuri Güntekin tarafından yazılan “İstiklal” oyununda, kapitülasyonların etkileri ele alınıp, devletin bağımsızlığının önemi vurgulanmıştır. İstiklal oyununda idam

⁶³ BCA, 490.01/905.535.1.

⁶⁴ Kenan Olgun, **Yöresel Kalkınmada Adapazarı Halkevi**, İstanbul, 2008, s.110; Bu oyunda Fikret ve Feriha hanımlar oyunlarını başarı ile oynamışlardır. (**Türk Yolu**, 1 Ekim 1934).

⁶⁵ BCA, 490.01/988.287.1, Belge 239-240.

mahkumu ahlaksız bir adam olan Adalı Hüseyin'in durumu konu edilmiştir⁶⁶.

İzmit Halkevi Temsil Şubesi 1935 yılında İzmit dışında da gösteriler düzenlemiştir. 22 Kasım günü Gölcük'e giden Temsil Şubesi gösteri ekibi "İstiklal" ve "Zor Nikah" oyunlarını oynamıştır⁶⁷. Bu iki oyunu Kasım 1935'de Sudiye köyünde de sahneye koyan Temsil Şubesi oyuncuları bu şekilde Köycülük Şubesine destek vermişlerdir⁶⁸.

Temsil Şubesi 1936 yılı içerisinde 19 temsil vermiştir. Bu temsillerden "Tırtıllar", "Sancağın Şerefi", "İkizler", "Zoraki Tabip", "Kahraman", "Debbazlık", "Destan Günü", "Düğün ve o Cihan", "Arapça Değil mi Uydur Uydur Söyle" birer defa, "Hedef", "Zor Nikah", "Şer'iyeye Mahkemesi" iki defa, "Mini" müzikli şarkılı piyes olan melodramı üç defa oynamıştır. Bu temsilleri 7500 kişi seyretmiştir. Bunların dışında okullardaki temsillerin düzenlenmesi ile de ilgilenen Temsil Şubesi, 1936 yılında 7'si okulların düzenlediği 9 gösteri daha yapmış ve yapılan bu gösteriler de 4000 kişi tarafından izlenmiştir⁶⁹.

1936 yılı Halkevleri açılış yıldönümü gösterisinde Yunus Nüzhet Unat'ın "Hedef" isimli piyesi temsil edilmiştir. Hedef'in konusu Ce-

⁶⁶ Oyunun içeriği kısaca şöyledir: "Adalı Hüseyin gece idam edilecektir. Kasabanın adalı ve mülki erkani hapishane müdürünün odasındadır. Odada bir de Adalı'nın öldürdüğü bir delikanlının babası da bulunmaktadır. Yaşlı baba idamı seyretmek istiyor. Bu arada odaya bir yabancı binbaşı ile tercümanı giriyor. Validen belge getirmişlerdir. Kapitülasyonlar gereği başka ülkenin vatandaşını Türkiye idam edemeyecektir. Binbaşı suçlu alıp gitmek istiyor. Denizde düşman zırhlıları toplarını kasabaya çevirmiş bekliyorlar. Erkân çaresiz durumu kabullenmek zorundadır. Yaşlı adam ise Adalı serbest bırakılırsa öldürmek için bıçağını hazırlıyor. Adalı getiriliyor, kelepçeleri açılıyor. Durum kendisine açıklanıyor. Fakat Adalı, Türk olduğunu, yabancı bir devletin baskısının çok acı olduğunu, devletin bağımsızlığı adına Ada'ya gitmeyeceğini söylüyor ve kelepçelerinin yine takılmasını, idamı kabullendiğini anlatıyor. Yaşlı baba bu durum üzerine öldürülen oğlu yerine Adalı'yı evlatlığa istemektedir. (Karadağ, a.g.m., s.93).

⁶⁷ **Türk Yolu**, 25 Ekim 1935. Gölcük Halkevi İzmit Halkevi'nin bu gösterisine 24 Eylül 1945 günü "Baba ve Oğulları" ile "Yapışkanlar" oyunlarını oynamak suretiyle karşılık vermiştir. (**Türk Yolu**, 27 Eylül 1945).

⁶⁸ **Türk Yolu**, 18 Kasım 1935.

⁶⁹ **BCA**, 490.01/988.827.1, Belge 226, 216, Bu rakamların doğruyu yansıtmadığını da belirtmeliyiz.

vat'ın askerleriyle birlikte köyüne uğrayıp köylülerine harbe nasıl gittiğini, Ali ile harbe nasıl karıştıklarını ve Mustafa Kemal'i İzmit köylülerine anlatıp Hedef'in Akdeniz olduğu anlatılan bir piyestir⁷⁰. "Hedef" oyunu kitap halinde basılmış ve bütün Halkevlerine gönderilmiş olan bir eserdir⁷¹. "Hedef" oyunu, 18 Şubat 1936 tarihinde "Zor Nikah" oyunu ile birlikte Gölcük Halkevi'nde de İzmit Halkevi Temsil Şubesi tarafından başarıyla temsil edilmiştir. Milli bayram ve diğer törenler için balo hazırlamak da Temsil Şubesinin görevi olup, Cumhuriyetin 13. yıldönümünde İzmit Halkevinde "Mini" adlı müzikli piyes temsil edilmiştir. Halkın ilgisinden ötürü piyes üç gece üst üste oynanmıştır⁷².

Temsil Şubesinin gayretli çabaları ile 1937 yılında İzmit'te 15 günde bir temsil verilmeye başlanmıştır. Temsillerdeki oyuncuların yeteneklerinden dolayı gösterilere halkın ilgisi büyük olmuştur. Bu yıl içinde temsil edilen "Çifte Sağırlar", "Şair Komedi" ve "Gemiciler" piyesi 400 kişi tarafından izlenmiştir. Halkevleri açılış yıldönümünde oynanan ve İzmit basınınca "Dekorla, piyes arasında bir münasebet yoktu, 3 perdelik piyeste bütün olay bir dekora bağlanmak istenmiştir." şeklinde eleştiri yapılmasına rağmen⁷³, "Danış Çelebi" isimli üç perdelik piyes 500 kişi tarafından seyredilmiştir⁷⁴. 1937 yılında üçer defa "Beyaz Kahraman", "Mahcuplar" ve "Zor Nikah" oyunları oynanmıştır. Ayrıca İstanbul'dan gelen İstanbul Halkevi Temsil Şubesi ile birlikte "Hamlet", "Ceza Kanunu", "Bir Donanma Gecesi" ve İbnürrefik Ahmet Nuri'nin sekizinci vodvilleri temsil edilmiştir⁷⁵.

Halkevinin sahne kültürünü geliştirmek ve halkın tiyatro ihtiyacını karşılayabilmek için İstanbul'da tiyatro eğitimi almış olan Sadi Tek tiyatro ekibi ile anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmaya göre Sadi

⁷⁰ **Türk Yolu**, 4 Mart 1936.

⁷¹ **Türk Yolu**, 29 Ekim 1936.

⁷² **Türk Yolu**, 6 Kasım 1936.

⁷³ **Türk Yolu**, 4 Mart 1937.

⁷⁴ **BCA**, 490.01/988.827.1, Belge 178, 141.

⁷⁵ **BCA**, 490.01/988.827.1, Belge 179, 140.

Tek ekibi kış sürecinde her Cumartesi-Pazar İzmit'te temsil veremeyi kabul etmiştir. Bu tiyatro ekibi her gün yeni bir gösteri sahnelenmiş ve öncelikle Halkevi repertuarında olan “Çoban”, “Atıla”, “Akın”, “Mete” gibi milli oyunlar sahneye koymuştur. Diğer taraftan İzmit Halkevi Temsil Şubesi üyeleri de oyunlara katılmak suretiyle sahne bilgilerini arttırmışlardır. Ayrıca Sadi Tek tiyatro ekibi tarafından Temsil Şubesi gençlerine tiyatro eğitimi de verilmiştir. Bu derslerde tiyatro Müdürü Sadi Tek tarafından gençlere teorik sahne bilgileri verilmiş ve hazırlanan temsillerin eleştirileri yapılmıştır. Bu eğitimler Halkevi gençlerinin kısa zamanda ilerlemesine yardımcı olmuştur⁷⁶.

1938 yılında ise “Ceza Kanunu”, “Hissei Şayia”, “İtaat İlamı”, “Hüllecî”, “Tırtıllar”, “Beyaz Alev”, “Mahçuplar”, “Çifte Damatlar”, “Zor Nikâh”, “Beyaz Kahraman”, “Aşkın Manası”, “Babür Şahın Seccadesi”, “Para Delisi” ve “Yedekçi Operet” ikişer veya üçer defa olmak üzere toplam 39 temsil vermiştir⁷⁷. İzmit Halkevinde görevli Yunus Nüzhet Unat'ın yazdığı “Para Delisi” isimli eser, Mayıs ayı içinde Kızılay haftasında temsil edilmiştir. Aile ilişkileri ve toplumsal yaşamın gerektirdiği ahlak kuralları ve çatışmaları işleyen “Para Delisi” bir komedi olup, Temsil Şubesi gençleri tarafından başarıyla temsil edilmiştir⁷⁸.

Halkevlerinin yedinci açılış yıldönümünde 20.02.1938 tarihinde, Necatibey Okulu salonunda “Tırtıllar” isimli piyes temsil edilmiştir. Tırtıllar piyesi Münir Hamdi'nin yazdığı 2 perdelik şarkılı bir komedidir. Cemiyet içinde çeşitli maskeler altında yaşayarak hasis menfaatleri uğrunda yaptıkları rezaletlerle çevrelerinde tehlikeli birer kangren haline giren kimselerin anlatıldığı Tırtıllar piyesinde bahsedilenler cemiyette temiz yürekli insanların sırtından geçinen birer tırtıllardır. Bu piyeste; biri din biri de yeniliğin maskelerine bürünen iki

⁷⁶ BCA, 490.01/988.827.1, Belge 178, 141.

⁷⁷ BCA, 490.01/988.827.1.

⁷⁸ **Türk Yolu**, 12 Mayıs 1938.

tehlikeli tırtılın içyüzü güzel iki tablo halinde verilmiştir⁷⁹. Tırtıllar oyunu Nisan ayında Karamürsel’de ve Gölcükte de oynanmıştır. İzmit Halkevi Temsil Şubesi, Karamürsel ve Gölcük’te “Tırtıllar” oyununun yanı sıra, “Mahçuplar”, “Kalender Efe”, “Beyaz Kahraman” oyunlarını da sergilemişlerdir⁸⁰.

1939 yılında İzmit Halkevi Temsil Şubesi İzmit’ten ziyade İzmit dışında gösteriler düzenlemiştir. CHP Genel Sekreterliği’nin 24 Şubat 1939 tarihli yazılarında belirtilen, “Halkevlerinin kendi aralarında gösteriler yapmak amacıyla” seyahatlere başlamalarına dair isteğine binaen⁸¹, Eskişehir ve Ankara turnelerine çıkmıştır. Bu turne öncesi Kemal Armat başkanlığındaki Temsil Şubesi yoğun bir şekilde çalışmalarına başlamış, hatta bu amaçla İstanbul Şehir Tiyatrosu’nun önemli sanatçılarından İ. Galip, İzmit’e getirilerek oynanacak oyunlar üzerinde eleştiri yapması istenmiştir. İ. Galip, İzmit’e gelmiş ve yaptığı eleştiriler temsiller için çok yararlı olmuştur⁸².

Eskişehir ve Ankara’ya gidecek olan Temsil Şubesi oyuncularını 22 Mart Çarşamba günü akşam 18.00 treniyle hareket ettirmiş⁸³. Kemal Armat başkanlığındaki 47 kişilik kabile Eskişehir ve Ankara’da “Yedekçi” ve “Aşkın Manası” oyunlarını oynayarak İzmit’e geri dönmüşlerdir⁸⁴.

⁷⁹ Oyundaki rol dağılımı şu şekildedir: Rejisör Sezai Ataergin, Suflör Suphi Demirbilek, Tosun Ağa-İhtiyar bir köylü H. Avni Duysak, Fatuş Tosun Ağanın karısı M. Ergün, Akgül Tosun Ağanın kızı Ş. Gençalp, Feyzullah Efendi-Eski kadınlardan köylerde dolaşan bit softa Nedim Erk, Temel Akgül’ün nişanlısı Mehmet Ertem, Rebeka (Rabia Adile) Furuzaanın metresi G. Ataergin, Furuzan Nejat (Abako Tabako) kumpanyası memurlarından Cevat Tongay, Memiş Çoban Necati Biriz, Köylüler Vehbi Çalışkur, Kadri Ergüner, Celil, Mehmet Tok ve köy çocukları. (BCA, 490.01/958.709.1, Belge 153).

⁸⁰ BCA, 490.01/988.827.1.

⁸¹ Olgun, a.g.e., s.133.

⁸² İ. Galip, Türk Yolu Gazetesi’ndeki röportajında, “İzmit Halkevi inkar edilemez bir varlıktır. Temsil Kolunu göstermiş olduğu başarıları takdir ederim. Kolun başkanı Kemal Armat taktire layıktır.” demiştir. (Türk Yolu, 20 Ocak 1939).

⁸³ Türk Yolu, 23 Mart 1939.

⁸⁴ Halkevlerinin kaynaşması amacıyla tüm masrafların CHP Genel Sekreterliği’nce karşılanan bu seyahat programında İzmit, Balıkesir, İzmir, Adana, Ankara, Sinop ve Siirt Halkevleri yer almıştır. Bu turnelerde yer almak isteyen Adapazarı Halkevine İzmit Halkevi’nin seyahate çıkmasından dolayı onay verilmemiş, 1940 yılında yeni bir program yapılacağı bildirilmiştir. (Olgun, a.g.e., s.376, BCA, 490.01/1024.941.2).

Temsil Şubesi 1940 yılında 76 temsil vermiş, komşu il ve ilçelere gitmiştir. Ayrıca Ankara seyahatine bu yıl da devam etmiştir⁸⁵. Bu yılın sonunda Prof. İsmail Hakkı Baltacıoğlu tarafından yazılan “Kafa Tamircisi” oyununu sergilemiştir⁸⁶. 1941 yılında “Yalnız Bir Kelime” oyunu esnasında salonda oyuncuları rencide edici davranışlar olmuş, İzmit basını bu olay üzerine oyunculara sahip çıkmıştır⁸⁷.

1942 yılında “Kanun Adamı”, “Zor Nikah”, “Sönen Ümit”, “İstiklal”, “Kumarbaz” oyunları oynanmış, Cumhuriyet Bayramı yıldönümünde 28 Kasım 1942 akşamı “Erkek Kukla” ve “İnsan Sarrafı” oyunları sahnelenmiştir⁸⁸. Yaz tatillerini İzmit’te geçiren İstanbul ve Anadolu’nun çeşitli illerinden gelen liseli gençler “Halkevi Genç Elemanları” adı altında İzmit Halkevi salonunda temsiller vermiştir. 26 Temmuz’da Nöbetçi ile Yıldızı ve Cemil Cahit’in yazdığı Kumarbaz oyunlarını sahnelemişlerdir⁸⁹. Bu genç oyuncular tarafından 15-16 Ağustos 1942 tarihinde tatilin bitmesi nedeniyle sezona veda gecesi düzenlenmiştir. Bu gecede “Fedakarlık” ve “Akıl İdaresi” oyunları oynanmış, eşya piyngosu çekimi yapılmıştır⁹⁰.

Temsil Şubesi bu yıl içinde Hereke, Sapanca, Karamürsel, Gebze’ye de gitmiş, buralarda Reşat Nuri Güntekin’in “İstiklal” oyunu-

⁸⁵ **Türk Yolu**, 18 Haziran 1940.

⁸⁶ **Türk Yolu**, 24 Aralık 1940.

⁸⁷ Türk Yolu Gazetesi bu oyuncularla alay eden kişileri “tiyatrodan anlamayan kişiler” olarak belirtmekte ve “Aktöründe nihayet bir insan olduğunu ve seyircilerden gelen alkaya karşı daha çok muvaffak olabileceğini göz önünde bulundurmak lazım gelirse ülkü yolunda hiçbir fedakârlıktan çekinmeyen bu yılmaz gençleri takdir etmemiz, birçok kusurlarla neticelenmiş dahi olsa verecekleri temsilleri seve seve seyretmemiz, icap eder. Fakat ne yazık ki son temsilde bunun aksini gördük. Verdikleri piyeste az çok muvaffakiyetsizliklerini gördükçe de onları bu büyük fedakârlıktan dolayı kırmayalım, bilakis coşkunca alkışlayalım. Ne de olsa Halkevi için çalışan gençlerdir onlar. Onları sevmek hatta saygı göstermek lazım. Bu bizim için insanlık borcudur.” demektedir. (**Türk Yolu**, 21 Haziran 1941).

⁸⁸ **Türk Yolu**, 3 Kasım 1942.

⁸⁹ **Türk Yolu**, 2 Ağustos 1942.

⁹⁰ Türk Yolu Gazetesi’nden Muzaffer Girgin bu veda gecesi ile ilgili olarak “Gelecek yılda faaliyetlerini devam ettirmelerini tekrar tekrar ister, onlara okulda ve işte bu kış azimli olarak çalışmalarını bir tiyatro aşığı ve samimi söz olmak üzere bildirir ve onlar tarafından da İzmitlilere 8 aylık veda selamı sunarım” diyerek bu gençlerin tekrar gelmesini istemektedir. (**Türk Yolu**, 15 Ağustos 1942).

nu sergilemişlerdir. “İstiklal” oyununu Köycülük Şubesinin gezisine katılmak suretiyle Bahçecik nahiyesinde de oynamışlardır⁹¹.

1943 yılı Temsil Şubesi için bir durgunluk devresi olmuştur. Bu dönemde yapılan gösteriler genellikle bir konferans öncesi yapılan gösteriler şeklindedir. Bunda da amaç konferansa ilgiyi artırmaktır. Halkevlerinin ilk teftişinde dile getirilen “konferanslara halkın ilgisinin az olması” şikayetlerine karşı önerilen bu konferansların halkın ilgisini çeken gösterilerle beraber verilmesi isteği bu dönemde hayata geçirilmiş görünmektedir⁹². 1943 yılı İzmit Halkevi Temsil Şubesinin gösterilerinden ziyade çevre ilçelerden gelen Temsil Şubesinin gösterilerinin olduğu bir yıldır. Bu yıl içinde Kandıra Halkevi, “İmralı Mahkumları” ve “Bir Cesaret Rekoru”, Adapazarı Halkevi Necip Fazıl Kısakürek’in “Tohum” oyununu sergilemişlerdir. İzmit basınında “Tohum” oyunundan övgü ile söz edilmiş, oyunda rol alan Adapazarı öğretmenleri tebrik edilerek bunun İzmitli öğretmenlere örnek teşkil etmesi temennisinde bulunulmuştur⁹³. Belki de basında yer alan bu tür yazıların etkisiyle 1943 yılı sonlarına doğru CHP Parti müfettişi Halkevi Temsil Şubesi ile yakından ilgilenmiştir⁹⁴.

1944 yılı Temsil Şubesinin içinde bulunduğu durgunluktan çıktığı yeni oyunlar sahnelediği yıldır. Temsil Şubesi 8 Ocak’ta “Himmetin Oğlu” oyunu ile sahne almış, 18 Mart’ta “Yağ Kandili” oyununu oynamıştır⁹⁵. I. İnönü Zaferinin yıldönümü anısına 1 Nisan’da “Bir Gemî” oyununu sahneleyen Temsil Şubesi, aynı oyunu 6 Mayıs’ta da tekrarlamıştır.

Konferanslara halkın ilgisini arttırmak amacıyla 1944 yılında da konferanslardan sonra bazı tiyatro oyunlarının sahnelenmiştir. 26 Mart’ta verilen “Boya Nebatları” konulu konferanstan sonra “Yağ

⁹¹ **Türk Yolu**, 22 Temmuz 1942.

⁹² **BCA**, 490.01/1005.878.1.

⁹³ **Türk Yolu**, 12 Mayıs 1943.

⁹⁴ **Türk Yolu**, 15 Ekim 1943.

⁹⁵ Halkın yeniden başlayan gösterilere ilgisi büyük olmuştur. (**Türk Yolu**, 24 Mart 1944).

Kandili” ve “Radiko-Radiko” oyunları oynanmıştır⁹⁶. 17 Haziran’da oynanan Tırtıllar oyununda Avni Duysak, Mümin Altuğ, Cabir Coşkun, Bediha hanım, Saniye hanım, Nedim Erk rollerinde çok başarılı olmuşlar, Nedim Erk mimikleri, hareketleri ile Temsil Şubesinin en başarılı oyuncusu olarak gösterilmiştir⁹⁷. 5 Ağustos’ta “Fedakarlık”, Ekim ayında “Kör”, “Zor Nikah” oyunlarını oynamış, 6 Kasım günü “Zor Nikah” ve “Kör” oyunlarını yeniden sahnelemiştir⁹⁸.

Vedat Nedim Tör’ün yazdığı “Kör” oyunu 1944 yılında en fazla oynanan oyundur. 27 Aralık’ta da oynanan “Kör” oyununda Bedia Kula, Avni Duysak, Mümin Altuğ, Cabir Coşkun rollerini başarı ile oynamışlardır⁹⁹. Yoğun istek alan “Kör” oyunu 20 Ocak 1945 tarihinde de tekrar oynanmıştır. Temsil Şubesi 1944 yılı içinde Adapazarı’nı da ziyaret etmiş, Adapazarı Halkevi tarafından 1943 yılında İzmit’te oynanan tiyatroya karşılık olmak üzere “Ayar Hamza” oyununu oynamıştır¹⁰⁰. Aynı oyunu ilk defa 6 Haziran’da Hereke Halkevi’nde sahnelemiştir¹⁰¹.

1944 yılında sosyal amaçlı paralı gösteriler de yapan Temsil Şubesi Mili Mücadele döneminin Kara Fatma’sı için bir gece düzenlemiş, bu gecede toplanan paraları kahraman Kara Fatma’ya teslim etmiştir¹⁰². Sosyal Yardım Şubesi adına 5 Ocak’ta Baba oyununu sahnelemiş¹⁰³, bu oyunun biletleri 50 ve 100 kuruşa satılmıştır¹⁰⁴.

1945 yılına 5 Ocak’ta “Baba”, 6 Ocak’ta “İtaat İlamı”¹⁰⁵ oyunları ile hızlı başlayan Temsil Şubesi, bu çalışmalarını devam ettirememiş,

⁹⁶ **Türk Yolu**, 28 Mart 1944.

⁹⁷ **Türk Yolu**, 21 Haziran 1944.

⁹⁸ 6 Kasım’da oynanan Zor Nikah ve Kör oyunlarını seyirciler “gözyaşları içinde” izlemişlerdir. (**Türk Yolu**, 8 Kasım 1944).

⁹⁹ **Türk Yolu**, 28 Aralık 1944.

¹⁰⁰ **Türk Yolu**, 27 Temmuz 1944.

¹⁰¹ **Türk Yolu**, 11 Haziran 1944.

¹⁰² **Türk Yolu**, 12 Eylül 1944.

¹⁰³ **Türk Yolu**, 6 Şubat 1944.

¹⁰⁴ **Marmara**, 23 Ocak 1944.

¹⁰⁵ İtaat İlamı komedisinde yer alan Avni Duysak ve Mümin Altuğ seyirciler tarafından uzun süre alkışlanmışlardır. (**Türk Yolu**, 7 Ocak 1945).

1945 yılı diğer yıllara göre oldukça sönük geçmiştir. Temsil Şubesi-nin bu sessizliği basında da eleştirilmiş, bu durgunluğun aşılması için gençlere “aktörlüğü” öğretecek kursların açılması istenmiştir. Bu sayede gençler yazın eğitim alacaklar, eğitimlerini tamamlayan gençler sayesinde bütün kış boyunca her hafta temsil sahnelenebilecektir¹⁰⁶. Bu amaçla 1937 yılında da İzmit’e gelen Ertuğrul Sadi Tek tiyatro ekibi 1945 yılında tekrar İzmit’e gelmiştir. 15 Ekim’de “O Kadın”, 16 Ekim’de “Bir Muhasip Aranıyor” isimli komediyi oynamıştır¹⁰⁷.

İzmit’e gelen tiyatronun da etkisiyle 1946 yılında gösterilerde bir artış olmuştur. Bu yıl Temsil Şubesi yabancı eserleri de sahneleme-yeye başlamıştır. Ocak ayı içinde iki gün üst üste “Cimri” oyunu sah-nelenmiştir. Oyunda Cimrinin kızı rolünü öğretmen Münevver Ata-lay, Cimrinin kızına aşık rolünü ise Erkek Sanat Enstitüsü öğretme-ni Mehmet Albey oynamıştır¹⁰⁸. İzmit Halkevi Başkanı İhsan Akkö-seoğlu’nun büyük emekleri sonucu 400 lira masrafla oynanan “Cim-ri” oyununa kadın oyuncu bulmakta zorlanılmamıştır. Bu oyun yo-ğun ilgi nedeniyle 13 Ocak’ta üçüncü defa sahnelenmiştir¹⁰⁹.

Temsil Şubesi yine yabancı bir eser olan İtalyan klasiklerinden Goldoni’nin “Yalancı” adlı eseri 16 ve 17 Mart akşamları olmak üzere iki gece üst üste oynamıştır. Ücretli olarak yapılan oyunda davetiyeler 25 kuruşa satılmıştır. Yalan dolanla aşk maceraları yaşı-yan bir İtalyan gencinin hayatını anlatan Yalancı oyununda yalancı rolünde Cabir Coşkun, uşak rolünde Emin Ali başarılı bir perfor-mans göstermişlerdir. Ancak doktorun yardımcısı rolünü oynayan Mümin Aktuğ’un sesini duymakta seyirci zorlanırken, suflörün sesi arka sıralardan bile işitilmiştir. “Yalancı” oyunu basın tarafından

¹⁰⁶ Tahsin Kutlu, modern Halkevi binasının ıssız ve sessiz kalmasını istememekte ve bu sessizliğin giderilmesine çare olarak gençlerin eğitilmesini göstermektedir. (**Türk Yolu**, 7 Temmuz 1945).

¹⁰⁷ **Türk Yolu**, 16 Ekim 1945.

¹⁰⁸ **Türk Yolu**, 5 Ocak 1946.

¹⁰⁹ **Türk Yolu**, 14 Ocak 1946.

“Cimri” oyunundan sonra yılın ikinci büyük eseri olarak değerlendirilmiştir¹¹⁰.

1947 yılına “İzmit Halkevinin ender kaydedeceği bir sanat hadisesi”¹¹¹ diye ifade edilen Hamit Ozansoy’un yazdığı “Baykuş” oyunu ile başlanmıştır. 11 Ocak 1947 tarihinde sahnelenen “Baykuş” oyununu, 8 Şubat’ta “Cimri” oyunu takip etmiştir. 1 Nisan’da “Mahçuplar” oyunu oynanmış, ancak bu gösteri “hazırlıksız” yapılmakla suçlanmış, oyun “yavan ve berbat” bulunmuştur¹¹². “Cimri” oyunu 19 Nisan’da Hendek’te¹¹³, 23 Nisan’da da Adapazarı’nda İzmit Halkevi Temsil Şubesinde sahnelenmiştir¹¹⁴. Bu geziler sayesinde temsil kolları birçok eleman kazanmış, ayrıca genç elemanların sahne bilgisi de artmıştır.

Çok partili hayata geçmekle birlikte CHP’ye bağlı olarak çalışan Halkevleri çalışmalarında genel olarak bir azalma görülmüştür. Bu azalmaya bağlı olarak Temsil şubeleri de gösterilerinde azalmaya gitmiş, parasız gösterilerin yanı sıra paralı gösteriler de yapılmıştır. İzmit Halkevi Temsil Şubesinde 1948 yılında bir etkinlik olmazken 1949 yılında “Cimri” oyunu oynanmakla yetinilmiştir. 12 ve 13 Kasım 1949 tarihlerinde oynanan “Cimri” oyununda başrolü Temsil Şubesi başkanı Avni Dursak oynamıştır. Arabacı ve aşçıbaşı rollerinde oynayan Cabir Coşkan, her iki görevi de başarıyla yerine getirmiştir. Asilzade rolünde Tacettin Özer, Cimrinin oğlu rolünde Enise Akdoğan oynamıştır. Oyunda dikkati çeken bir hata son perde de ifade alan komisere sanatkarların bazen hâkim bey bazen de ko-

¹¹⁰ **Türk Yolu**, 13 Mart 1946.

¹¹¹ “25 yıl önce Darülbeyinde seyrettiğimiz ‘Baykuş’ İzmit Halkevi Temsil şubesi gençlerinin temsilinden daha güzel ve muvaffak değildi. Bu temsil İzmit Halkevinin ender kaydedeceği bir sanat hadisesidir.” (**Türk Yolu**, 14 Ocak 1947).

¹¹² **Türk Yolu Gazetesi**’nde bu gösteri ile ilgili “Sahne tekniğine vakıf çalışkan ve fedakâr elemanların temsil kudretlerini evvelce teslim etmeseydik yavan ve berbat Mahçuplar komedisini sonuna kadar bile seyredemeycektik: anlayışı yüksek, olgun ve hep muvafık eserler seyreden halkımıza böyle hazırlıksız eserlerin takdim edilmemesini rica ederiz” denilmektedir. (**Türk Yolu**, 3 Nisan 1947).

¹¹³ **Türk Yolu**, 22 Nisan 1947.

¹¹⁴ **Türk Yolu**, 25 Nisan 1947.

miser diye hitap etmesidir. 12 Kasım'da dikkati çeken bu hata 13 Kasım'daki oyunda tekrarlanmamıştır. Türk Yolu Gazetesi bu temsil-lerin sürekli olmasını isterken, yerli eserler dururken bir yabancı eserin oynanmasını da eleştirmiştir¹¹⁵.

İzmit Halkevi Temsil Şubesi 1950 yılında iki farklı oyunu sahnelemiştir. 21 Ocak 1950 tarihinde "Cimri" oyununu oynayan Halkevi Temsil Şubesi, 15 ve 16 Nisan'da "Cehennem" oyununu sahneye koymuştur. 16 Nisan 1950 tarihinde oynanan "Cehennem" oyunu Temsil Şubesinin oynadığı son oyundur. Bundan sonra Halkevi kapanma sürecine girdiğinden bir daha tiyatro oyunu sahnelenmemiştir.

c-Temsil Şubesi üyelerinin gösteri dışındaki çalışmaları

İzmit Halkevi Temsil Şubesi üyeleri gösterilerden başka yeni eserler yazma konusunda da başarılı çalışmalar yapmıştır. Özellikle Yunus Nüzhet Unat bu sahada adından sıklıkla söz ettiren bir isimdir. Yunus Nüzhet'in, "Hedef", "Para Delisi" ve "Haydi Suna" isimli oyunları CHP Genel Sekreterliğince de kabul edilerek Halkevleri tiyatro repertuarına alınmıştır. Yine Yunus Nüzhet Unat tarafından 1933 yılında yazılan "Bozgun" adlı tiyatro eseri ile Hasan Basri Bey'in yazdığı "Zafer Yollarında" isimli eserler, CHP Genel Sekreterliği'ne incelenmek üzere gönderilmiş¹¹⁶, Genel Sekreterlikçe kabul edilen bu eserler repertuara dahil edilmiştir. 1935 yılında Hasan Şen, Yunus Nüzhet Unat ve Halit Kaya tarafından yazılan "Zehirli Gazlar" ile Yunus Nüzhet Unat'ın "Kırk Gelin Pınarı" isimli eserler onay için CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilmiştir¹¹⁷. 1936 yılında Halit Neşter "Harç" isimli eserini yazmış, bu eserde incelenmek üzere CHP Genel Sekreterliği'ne sunulmuştur¹¹⁸.

İzmit Halkevi Temsil Şubesi üyelerince yazılan oyunlar İzmit'te oynanmakla birlikte "Haydi Suna" oyunu başta olmak üzere Yunus

¹¹⁵ **Türk Yolu**, 17 Kasım 1949.

¹¹⁶ **BCA**, 490.01/905.535.1, Belge 8-9.

¹¹⁷ **BCA**, 490.01/988.827.1, Belge 239.

¹¹⁸ **BCA**, 490.01/988.827.1, Belge 141, 178.

Nüzhet Unat'ın oyunları birçok il ve ilçelerdeki Halkevlerince sahnelenmiştir. Adapazarı Halkevi tarafından da sahnelenen “Haydi Suna” oyununda Halkevleri, üniversite kadar önemli sayılmıştır. Burada Türk ahlakı, Türk tavrı, Türk değer yargıları ulusallık anlayışı içinde verilmiştir. Yunus Nüzhet Unat, “Kemalizm yolundaki Türkiye’yi 21. yüzyılda gördüğü” “Haydi Suna” oyununda; bir Türk bilim adamı, savaşta kullanılan gazları nötralize eden bir gaz bulmuştur. Bunun üzerine tüm dünya Türk profesörün peşine düşmüştür. Profesör bütün önerileri reddeder. Sadece Türkiye için çalışacağını söyler. Araya giren sanayi casusları profesörün asistanını kazanmaya çalışırlar asistan biran güçsüzleşir. Fakat hemen ulusal duyguları ağır basıyor ve casuslara istenilen bilgileri vermiyor. “Haydi Suna”da bu olaylar dizisi içinde Ankara’nın ve Türkiye’nin 21. yüzyıldaki tablosu da ilgi çekmektedir¹¹⁹.

Sonuç

İzmit Halkevi Temsil Şubesi, Temsil şubelerinin görevleri arasında sayılan yörenin tiyatro gereksinimini karşılamak, tiyatro oyuncusu olabileceklerin ortaya çıkarılmasını sağlamak, tiyatro sevgisini ve tiyatro zevkini kökleştirmeye çalışmak ve yetenekli gençleri bir araya toplayarak gösteriler hazırlamak gibi görevleri yerine getirmiştir.

Temsil Şubesi kurulduğu ilk yıl, kadın üye bulmakta zorluk çekmiştir. Ancak, daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı’nın kadın öğretmenlerin halkevine üye olması genelgesi üzerine bu zorluk aşılmıştır. İzmit Halkevi Temsil Şubesi 1942 yılına kadar salonu olmamasından dolayı gösterilerini Necatibey Okulu’nda yapmak zorunda kalmıştır. Yeni binası yapılana kadar başta salon olmak üzere pek çok konuda sıkıntı çeken Temsil Şubesi bu zorlukların üstesinden gelmeyi bilmiştir. Halkevi binasının yapılması ile çok güzel bir binaya kavuşmuş, ancak gösterilerde 1942 yılı öncesine oranla bir düşüş yaşanmıştır. Bunda savaş yıllarının getirdiği sorunların yanı sıra 1946

¹¹⁹ Karadağ, a.g.m., s.97-98.

sonrası çok partili hayatın getirdiği sonuçlarda etkili olmuştur. Savaş yılları ekonomik açıdan CHP'ye bağlı olan bu kurumların etkinliğinin ekonomik yetersizlikler nedeniyle azalmasına sebep olmuş, Halkevleri Yönetmeliği değiştirilerek halkevlerinin bazı etkinliklerini para ile yapabileceğine, salonlarını kiraya verebileceklerine dair düzenlemeye gidilmiştir. İzmit Halkevi Temsil Şubesi de 1942 yılı sonrası bazı etkinliklerini parayla yapmış, salonu kiraya verilmek suretiyle halkevine gelir elde edilmiştir.

Halkevleri Temsil Şubeleri Türk Milletinin tarih içindeki büyük kahraman rolünü yansıtan oyunları oynarken İzmit Halkevi Temsil Şubesi de bu oyunlardan biri olan “Akın”ı oynamakla gösterilerine başlamıştır. Açıldığı 1932 yılından kapatıldığı 1951 yılına kadar pek çok oyunu sahneleyen İzmit Halkevi Temsil Şubesi, “Akın” ile başladığı tiyatro gösterimini 16 Nisan 1951 tarihinde oynadığı “Cehennem” oyunu ile noktalamıştır. Bu dönem içinde en fazla “Zor Nikah” oyunu oynanmış, bunu “İstiklal”, “Beyaz Kahraman” ve “Hedef” oyunları takip etmiştir. “Tırtıllar”, “Sancağın Şerefi”, “İkizler”, “Zoraki Tabip”, “Kahraman”, “Debbazlık”, “Destan Günü”, “Düğün ve o Cihan”, “Arapça Değil mi Uydur Uydur Söyle”, “Şer’iye Mahkemesi”, “Çifte Sağırlar”, “Şair Komedi”, “Gemiciler”, “Danış Çelebi”, “Ceza Kanunu”, “Bir Donanma Gecesi”, “Kafa Tamircisi”, “Yalnız Bir Kelime”, “Erkek Kukla”, “İnsan Sarrafı”, “Fedakarlık”, “Akıl İdaresi” Temsil Şubesinin oynadığı oyunlardan bazılarıdır. Ayrıca “Hamlet” ve “Cimri” oyunlarını da sahneleme başarısını göstermiştir.

Temsil Şubesinin bu çalışmaları zaman içinde farklılık göstermekle birlikte İzmit’te tiyatro sevgisinin oluşmasına katkıda bulunmuş, İzmit’e getirilen Sadi Tek tiyatro ekibi yardımıyla yeni oyunların seyirciyle buluşması sağlanmıştır. Ayrıca İzmitli gençlerin tiyatro eğitimi almalarında da Sadi Tek tiyatrosu görev almış, bu sayede tiyatroya olan ilgi artmış, tiyatroya genç oyuncular kazandırılmıştır.

Temsil Şubesi İzmit dışında da temsillerde bulunmuş, İzmit’in ilçeleri ve köylerine de gitmiştir. Bu seyahatlerde Köycülük Şubesine

destek olunmuş, köylünün tiyatro ile tanışması sağlanmıştır. Temsil Şubesi üyelerinin yazdığı tiyatro eserleri Temsil Şubelerince gösterilecek tiyatro repertuarına dahil edilmek suretiyle bu alanda önemli bir başarı kazanılmıştır. İzmit Halkevi Temsil Şubesi, Temsil şubelerinden beklenen görevi yerine getirmiş, gerek sahnelediği tiyatro oyunları gerekse de diğer şubelerle yaptığı işbirliği ile İzmit'te tiyatro sevgisinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

030.10/117.817.4.

030.10/117.817.2.

030.10/4.19.5

030.18.1.2/30.55.15.

490.01/100.863.2.

490.01/905.535.1.

490.01/958.709.1

490.01/988.827.1.

490.01/1005.878.1.

490.01/1024.941.2.

490.01/1218.47.1.

490.01/1749.1102.1.

Kitap ve Makaleler

1937 Yıldönümünü Broşürü, Geçen Yıllarda Halkevleri Nasıl Çalıştı, Ankara 1937.

Arıkan, Zeki, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", **Atatürk Yolu Dergisi**, Yıl 12, C.6, Sayı 23, Mayıs 1999, s.262-267.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.I, İstanbul, Maarif Matbaası, 1945.

CHF Halkevleri Talimatnamesi, Ankara, Hakimiyeti Milliye, 1932.

CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım Ağustos 1931'den 1 Kanun 1932 Nihayetine Kadar, C.I, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1933.

CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım 1 İkincikanun 1934'ten Haziran 1934 Sonuna Kadar, C.IV, 1934.

CHP 1939'da Halkevleri, Ankara 1939.

CHP Halkevleri ve Halkodaları, 1932-1942, Ankara, 1942.

CHP Halkevleri Temsil Kolları İçin Kılavuz, Ankara 1945.

Çağlar, Behçet Kemal, **Halkevleri 1932-1935, 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, Ankara, Ulus Basımevi, 1936.

Çeçen, Anıl, **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Ankara, Gündoğan Yay., 1990.

Eraslan, Cezmi, **Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık ve Atatürk**, İstanbul, Kum Saati Yay., 2003.

Erdem, Tarhan, "Kuruluşunun 25inci Yılı Halkevleri, Dünyaya Örnek Bir Kültür Kuruluşunun Hayatı", **Vazife**, Yıl 2, Sayı 15, Mart 1957, s.242-252.

Erdem, Tarhan-Erez, Selçuk, **Kuruluşlarının Yıldönümü Halkevleri (1932-1951-1963)**, İstanbul, Şevket Ünsal Matbaası, 1963.

Halkevleri ve Ödevlerimiz, Ordu İlbaylığı, 1938.

Karadağ, Nurhan, "Halkevleri Oyun Dağarcığı (1932-1951)", **Erdem**, C.5/13, Sayı 13, Ocak 1989, Ankara 1990, s.80-120.

Karaer, İbrahim, **Türk Ocakları (1912-1931)**, Ankara, Türk Yurdu Yay., 1992.

Olgun, Kenan, **Yöresel Kalkınmada Adapazarı Halkevi**, İstanbul, 2008.

Öz, Esat, **Türkiye'de Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım (1923-1945)**, Ankara, Gündoğan Yay., 1992.

Söylevler 1932-1941, Ankara, Recep Ulusoğlu Basımevi, 1942.

Ülkü, C.I, Sayı 2, Mart 1933.

Ülkü, C.III, Sayı 13, Mart 1934.

Üstel, Füsun, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, İstanbul, İletişim Yay., 1997.

Gazeteler

Cumhuriyet, 1931.

Marmara, 1944.

Türk Yolu, 1934-1952.